JOHAN FALL & PETER ERICSON

Perspektiv på marginalskatter

Marginalskatten är i många fall den mest betydelsefulla komponenten i de olika regelsystem som påverkar de ekonomiska drivkrafterna att arbeta. De senaste åren har beskattningen av låga arbetsinkomster fått en utformning som ökar det ekonomiska utbytet av arbete. För högre inkomster pekar förslag om något mot ökad beskattning, vilket reducerar möjligheterna att öka sysselsättningen och minska arbetslösheten. Denna artikel ger några olika översiktliga perspektiv på skattesystemet i allmänhet och på marginalskatter samt skattebehandlingen av kvalificerad arbetskraft med högre inkomster i synnerhet.

1 INLEDNING

Enligt den ekonomiska vårpropositionen är en av regeringens viktigaste uppgifter att minska arbetslösheten och öka sysselsättningen. Man har därför formulerat sysselsättningsmålet att Sverige ska nå lägst arbetslöshet i EU 2020.[1] Nuvarande svenska arbetslöshetsnivå på nästan åtta procent kan jämföras med Österrike, som för närvarande ligger lägst i EU strax under fem procent. Givet detta mål samt med beaktande av SCB:s befolkningsprognoser fram till år 2020 innebär detta att det framöver krävs mer än 400 000 nya jobb i Sverige. Det motsvarar drygt 80 000 nya jobb per år. Det kan jämföras med ett faktiskt genomsnitt de senaste åren på knappt 40 000 jobb.[2]

För att påverka sysselsättning och arbetslöshet finns i den ekonomiska politikens verktygslåda bl.a. arbetsmarknadspolitiska program och regelverk, som ligger utanför denna artikel att beskriva, samt skattesystemet. Inverkan på sysselsättning från olika skatter varierar, från en direkt verkan för inkomstskatter till indirekt verkan för exempelvis punktskatter. En kortfattad och förenklad illustration av det senare är att energibeskattning påverkar internationellt verksamma företags konkurrenskraft och därmed deras efterfrågan på arbetskraft. Liknande effekter kan påräknas även för bl.a. andra punktskatter, bolagsskatten samt inom kapitalbeskatt-

1 2015 års ekonomiska vårproposition, prop. 2014/15:100.

2 ”Vad krävs för att Sverige ska uppnå den lägsta arbetslösheten i EU?” Svenskt Näringsliv (2013).

ningens område. Även om dessa indirekta effekter många gånger kan vara betydande lämnas de, tillsammans med en vidare diskussion om skatters incidens, utanför den fortsatta framställningen i denna artikel.

De senaste åren har utvecklingen i Sverige inneburit att framför allt beskattningen av låga arbetsinkomster fått en utformning som ökar det ekonomiska utbytet av arbete. För högre inkomster pekar förslag på området under senare tid om något mot ökad beskattning. Denna artikel ger i det följande några olika översiktliga perspektiv på skattesystemet för att sedan något utförligare behandla beskattningen av kvalificerad arbetskraft med högre inkomster.

2 SKATTESYSTEMET I EN GLOBALISERAD VÄRLD

För de allra flesta svenska hushåll och företag är skatterna den ojämförligt största utgiftsposten. Ur ett makroekonomiskt perspektiv kan konstateras att skatterna motsvarar nästan halva värdet av Sveriges samlade produktion. Vidare är skatterna avgörande för den offentliga sektorn, som har starkt inflytande på samhällsekonomin när det gäller allt från olika former av löpande försörjningsstöd och påverkan på tjänste- och produktmarknader till grundläggande infrastruktur och upprätthållen lag och ordning.

Figur 1. Skatter i relation till BNP

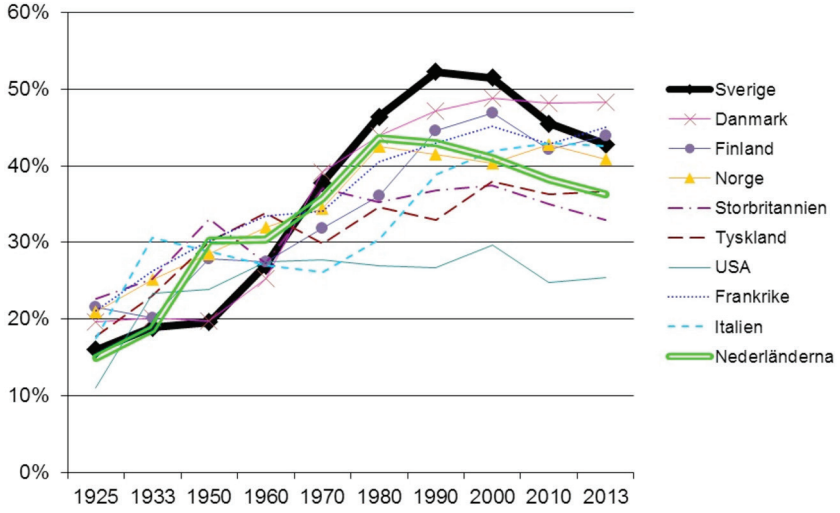

Källa: OECD och Skatteverket.

I relation till BNP motsvarar de svenska skatterna i dag knappt 44 procent. Sedan slutet av 1970-talet har denna skattekvot, ofta kallad skattetrycket, som mest tidvis överskridit 50 procent. I internationell jämförelse har bara Danmark haft en liknande utveckling. Längre tillbaka i historien var de svenska skatterna inte särskilt höga i internationell jämförelse. Från början av 1900-talet fram till 1970-talet, då Sverige gick från att vara ett fattigt land till ett av världens rikaste länder, var Sverige ett genomsnittligt land beträffande skatternas omfattning, vilket framgår i figur 1 ovan. Länder som USA, Storbritannien och Tyskland, där skattetrycket i dag är markant lägre än i Sverige, hade före 1960-talet något högre skatter i förhållande till BNP jämfört med Sverige.[3]

Olika nationella regler för beskattning av transfereringar m.m. kan göra att skattetrycket inte i alla detaljer är direkt jämförbara mellan länder. Internationellt vedertagen statistik följer principer för redovisning och bokföring och torde, med ett rimligt mått av försiktighet, utgöra det bästa tillgängliga underlaget för jämförelser av skattetryck i olika länder.

Studier av enskilda skatters effekter kan ge en intuitiv förståelse för skatternas inverkan. Hög beskattning ökar risken för snedvridningar av t.ex. beslut om var produktion ska ske, sparandets inriktning eller vilka ansträngningar människor är beredda att göra när det gäller utbildningsval, arbetsinsatser samt ansvars- och risktagande. Samtidigt som skatter innebär att skattebetalarna måste avstå privat konsumtion, ger de olika offentliga insatser som skatterna finansierar också nytta. Kunskapsläget beträffande skatters tillväxteffekter har debatterats och frågan är komplex. En genomgång av forskningslitteraturen visar att storleken på offentliga utgifter har ett negativt samband med ekonomisk tillväxt. Om skattekvoten ökar med 10 procentenheter så är det förknippat med en lägre årlig tillväxttakt på 0,5 till 1 procentenhet.[4]

Skatterna relateras ofta till BNP men dess komponenter är inte annat än i vissa fall föremål för beskattning i direkt mening. Beskriven från användningssidan är BNP:s största enskilda komponent privat konsumtion, som delvis sammanfaller med underlaget för mervärdesskatt. Investeringar eller export saknar en motsvarande koppling till skattestrukturen.

3 Skatteverket (2014) ”Skattestatistisk årsbok” och OECD (2014) ”Revenue Statistics”.

4 ”Varför går det bra för Sverige? – Om sambanden mellan offentlig sektor, ekonomisk frihet och ekonomisk utveckling” av Bergh och Henrekson (2012) sammanfattar såväl den svenska som den internationella forskningen på området under senare tid.

BNP beskriven från produktionssidan delas normalt in efter näringsgrenar, som sällan har betydelse ur skatteperspektiv. Samtidigt har den samlade lönesumman en avgörande roll för beskattningen. Eftersom även transfereringar beskattas, finns ändå avgörande skillnader i perspektiven. Härutöver ska noteras att även objekt kan beskattas, exempelvis fastigheter. Sammantaget kan konstateras att BNP är ett relevant och vanligt förekommande mått på ekonomins storlek och härigenom intressant då skatternas omfattning beskrivs.

3 SKATTESTRUKTUREN

På senare tid har relativt omfattande förändringar skett på skatteområdet med direkt inverkan på svenska hushåll. Exempelvis har jobbskatteavdraget införts och skattereduktion medges för såväl hushållstjänster som ROT-arbeten. På konsumtionsbeskattningens område har förändringar skett för att beakta bl.a. konkurrenssituationen för olika verksamheter. Utvecklingen kan till viss del förklaras av vår omvärlds snabba omvandling. En konsekvens av de senaste skatteförändringarna är som nämnts att Sverige lämnat platsen som landet med världens högsta skattetryck. Samtidigt är förändringstakten i omvärlden fortsatt hög.

Skatterna på arbete beräknas brutto år 2015 uppgå till över 1 300 miljarder kr, vilket motsvarar mer än tre fjärdedelar av den offentliga sektorns totala skatteintäkter. På området finns flera avdragsmöjligheter och skattereduktioner. Störst är skattereduktionen för pensionsavgift, tätt följd av jobbskatteavdraget, båda på vardera drygt 100 miljarder kr. Därefter följer en rad nedsättningar m.m. inom socialavgiftssystemet samt RUT och ROT-systemen som tillsammans utgör dryga 70 miljarder kr. När samtliga dessa nedsättningar räknas av mot skatterna på arbete återstår drygt 1 000 miljarder kr. Därmed utgör skatterna på arbete åtminstone 60 procent av de totala skatterna och är således den ojämförligt största delen av de samlade skatteintäkterna. Detta är i linje med förhållandena i de flesta andra länder. Näst störst betydelse har konsumtionsbeskattningen, som motsvarar en dryg fjärdedel av de totala skatteintäkterna och momsen utgör där den dominerande delen. Återstoden kan i grova drag delas upp mellan företagsskatter och övriga skatter, såsom kapital- och fastighetsskatter.[5]

5 2015 års ekonomiska vårproposition, prop. 2014/15:100.

Beskattningen av arbete har sammanfattningsvis en avgörande roll för att finansiera den offentliga sektorns åtaganden. Detta kan innebära en utmaning i ljuset av problemen på arbetsmarknaden, samtidigt som tjänsteinnehållet i vad vi gör och konsumerar kan väntas bli allt viktigare. Därtill kommer att ökad handel över gränserna ökar konkurrensen.

4 MARGINALSKATTEN PÅVERKAR VÄRDET AV EXTRA ARBETE

Marginalskatten talar om hur stor del av en ytterligare intjänad inkomst – dvs. en inkomst på marginalen – som man måste betala i skatt. Om skatten på den sist intjänade hundralappen är 55 kronor säger man att marginalskatten är 55 procent.

Kortfattat beskrivet finns tre marginalskattenivåer i det svenska skattesystemet. För inkomster upp till ca 37 000 kr per månad är marginalskatten upp till 32 procent vid genomsnittlig kommunalskatt, se vidare nedan. För inkomster däröver och upp till 52 000 kr per månad är marginalskatten 52 procent. Högre inkomster beskattas med ytterligare 5 procentenheter, dvs. marginalskatten är då 57 procent. Enkelt uttryckt utgör de högre nivåerna den statliga skatten.

Figur 2. Marginalskatt för arbetsinkomster

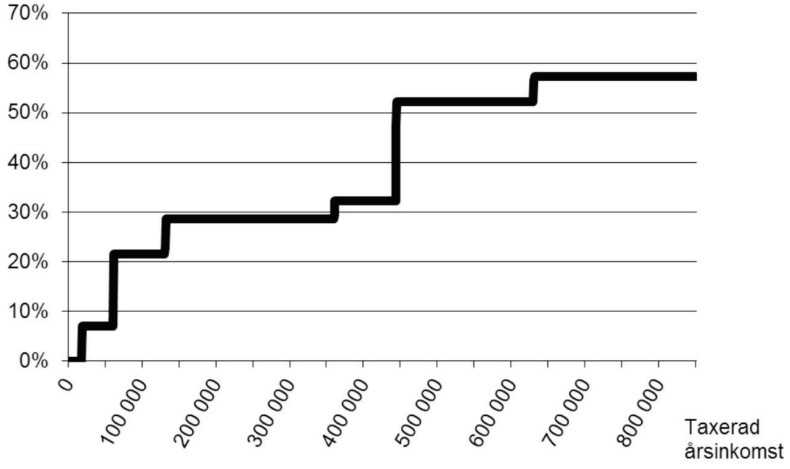

Källa: Skatteverket och egna beräkningar.

En något utförligare beskrivning av Sveriges marginalskatter visar en mer invecklad struktur, som resulterat i ett större antal marginalskattenivåer under 32 procentsnivån. Inkomster upp till knappt 5 000 kr per månad är genom grund- och jobbskatteavdragen i praktiken undantagna från beskattning. Detta beror främst på komplicerade konstruktioner för grundavdraget och för jobbskatteavdraget. Båda dessa avdrag förändras med inkomsten och upp- respektive nedtrappningar resulterar i variationer i marginalskatten, framför allt för lägre inkomster. Olika skattebehandling för arbets- resp. transfereringsinkomster medför också komplikationer för marginalskatten. Figur 2 ovan illustrerar marginalskatten för arbetsinkomster år 2015.

Marginalskatten är i många fall den mest betydelsefulla komponenten i de olika regelsystem som påverkar de ekonomiska drivkrafterna för att arbeta. När det gäller personer som redan har arbete, dvs. majoriteten av alla i arbetsför ålder, påverkas drivkrafterna till arbete i praktiken av hur en ökad arbetsinsats behandlas inom skatte- och transfereringssystemen.

Figur 3. Ersättningsgrad

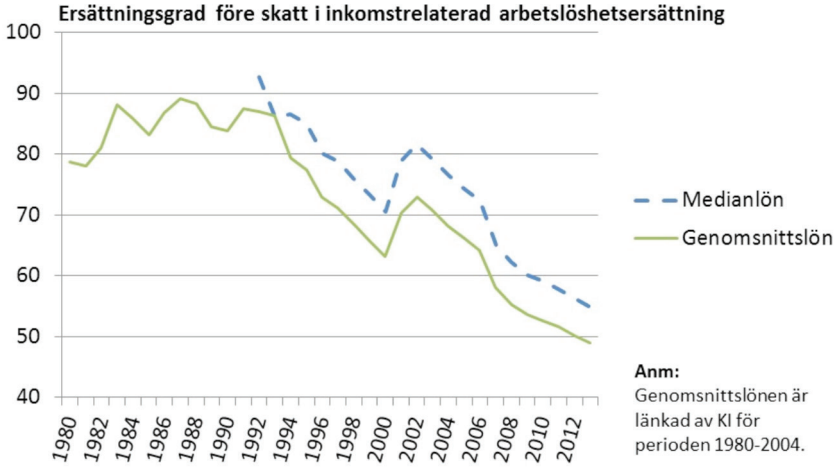

Källa: Konjunkturinstitutet.

Utöver marginalskatten spelar även bl.a. transfereringar och bidrag roll för det ekonomiska utbytet av arbete. Exempelvis kan barnomsorgsavgiften öka och bostadsbidraget minska vid ökad inkomst, vilket minskar det slutliga värdet av att öka arbetsinsatsen. En ytterligare aspekt med avgö-

rande betydelse är arbetsgivaravgiften, som påverkar den totala kostnaden för arbetskraften. För att en arbetsinsats ska komma till stånd måste värdet av den minst motsvara hela arbetskraftskostnaden. I slutänden är det alltså en rad olika faktorer utöver marginalskatten som bestämmer i vilken utsträckning det lönar sig att arbeta och anställa.

För att undersöka de sammantagna effekterna av skatter m.m. på värdet av arbete har bl.a. Konjunkturinstitutet tagit fram olika indikatorer och mått. Ett sådant är ersättningsgraden, som mäter den andel av inkomsten som en individ får vid arbetslöshet.[6] Som framgår i figur 3 ovan har på senare tid olika förändringar i skatte- och transfereringssystemen, t.ex. sänkta ersättningsnivåer och jobbskatteavdrag, medverkat till att minska ersättningsgraden. Förändringarna har framför allt omfattat lägre inkomstskikt. Som framgår i figuren ovan har de olika regeländringar som skett gjort det (betydligt) mer lönsamt att arbeta.

Ett ytterligare sätt att illustrera hur skatter påverkar arbete och dess ekonomiska utbyte är följande. För att få 100 kr disponibel inkomst i ersättning för att utföra en tjänst, behöver den taxerade inkomsten före inkomstskatt vara 233 kr vid 57 procents marginalskatt. Arbetskraftskostnaden inklusive arbetsgivaravgift blir därmed 306 kr och tjänstens pris inklusive 25 procent moms blir 382 kr. För att en köpare ska kunna betala detta belopp, måste denna person tjäna ihop 888 kr före skatt vid 57 procent marginalskatt. Detta motsvarar en arbetskraftskostnad på 1168 kr. Beskrivningen visar hur skattesystemet i denna kedja orsakat en dryg elvadubbling av kostnaden jämfört med om båda parter arbetat svart. Det ska särskilt framhållas att exemplet bygger på högsta möjliga marginalskatt för både köpare och säljare. Om inkomstläget i stället motsvarade kommunalskatt på 32 procent för båda parter skulle kostnadsökningen på den ursprungliga 100-lappen stanna vid 467 kr, dvs. en dryg fyra och en halv-dubbling. I båda fallen kan konstateras att skatterna har stark inverkan.

5 MARGINALSKATT OCH BETEENDEANPASSNINGAR

Betydelsen av marginalskatten (och andra regelverk) för drivkrafterna till arbete har analyserats av många forskare. Man talar om motstående effekter, där exempelvis hög skatt å ena sidan gör det mindre lönsamt att arbeta (substitutionseffekt) och å andra sidan gör att man måste jobba mer för

6 Konjunkturinstitutet (2014) ”Lönebildningsrapporten”.

att få ihop tillräcklig inkomst (inkomsteffekt). De flesta moderna studier pekar på att substitutionseffekten dominerar, dvs. ju högre skatt desto sämre drivkrafter till arbete. Äldre undersökningar har ofta analyserat detta utifrån studier av antalet arbetade timmar och då funnit en förhållandevis liten effekt. Arbetstid har en rad nackdelar som grund för analyser. Exempelvis fångar detta mått inte effekter för alla de personer som inte får särskilt betalt för, eller i alla fall inte statistiskt rapporterar, övertidsarbete. Vidare missar ett snävt arbetstidsmått hur regelverken kan påverka viljan att öka sin inkomst genom att byta arbete, åtminstone om bytet sker mellan två arbeten med samma arbetstid. Bytet kan ju ändå innebära att värdet av arbetet ökat, till följd av ökad specialisering, bättre utnyttjande av kompetensen, högre kvalitet, mer ansvar osv. Modernare studier, som oftare fokuserar på arbetsinkomst snarare än arbetstid, visar att skatter på arbete har starkare effekt på drivkrafterna än man tidigare trott.[7]

En viktig lärdom från forskningen om beteendeanpassningar och marginalskatter är att det inte finns en konstant lönesumma som kan beskattas godtyckligt. Lönesumman beror till stor del på hur beskattningen ser ut. Även om resultaten varierar när det gäller anpassningens storlek så finns det ett omfattande stöd för att säga att skatter har en effekt. Det bör även framhållas att en relativt liten anpassning kan ge kraftiga effekter på skatteintäkten.

En randanmärkning i sammanhanget är att skatter används för att styra konsumtionen av t.ex. energi och alkohol. I dessa fall får det anses finnas en utpräglad tro på sambandet mellan pris och konsumtion. Det bör vara naturligt att se motsvarande samband i förhållandet mellan arbetsinsats och avkastningen per arbetad timme. Frågan kan t.ex. ställas hur många som skulle arbeta om skatten vore 100 procent?

6 MARGINALSKATTEN FÖR HÖGRE INKOMSTER

I synnerhet när marginalskatten är hög påverkas drivkrafterna till arbete negativt; det blir mindre lönsamt och därigenom utförs mindre arbete. Man kan diskutera när marginalskatten är att betrakta som *hög*. En gräns

7 Se t.ex. Guner, N, M Lopez-Daneri, and G Ventura (2014) ”Heterogeneity and Government Revenues: Higher Taxes at the Top?” CEPR Discussion Paper 10071 och Kreiner, Munch och Jacobsen (2014) ”Taxation and the Long Run Allocation of Labor: Theory and Danish Evidence”, IZA Discussion Paper No. 8246.

som kan anses intuitivt enkel är när man får behålla mindre än hälften av inkomsten, dvs. när marginalskatten överstiger 50 procent. Med denna definition tillämpar det svenska skattesystemet *hög* marginalskatt för månadsinkomster över ca 37 000 kr. Den inkomstnivån är förhållandevis låg i internationell jämförelse. Härutöver har Sverige ytterligare högre marginalskatt för månadsinkomster över ca 52 000 kr och den högsta marginalskatten på ca 57 procent är högre än något annat jämförbart land i världen. Se figurerna 4 och 5 nedan.[8]

Utöver de skatter som skattebetalarna själva taxeras för och deklarerar varje år, belastas arbete som nämnts också med arbetsgivaravgift. Undersökningar visar att kunskapen om arbetsgivaravgiften bland allmänheten är ofullständig och många personer missbedömer den sammanlagda beskattningens omfattning.[9] Arbetsgivaravgiften beskrivs inte utförligare här.

Figur 4 och 5. Olika länders marginalskatt och inkomstnivå för skatt över 50 procent

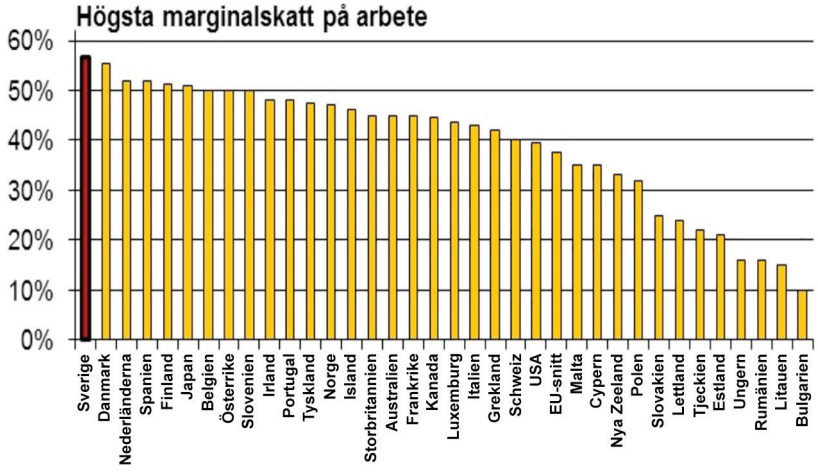

8 KPMG (2014) ”Tax tools & resources, Individual income tax rates table”.

9 SNS (2013) ”Dags för enkla skatter”.

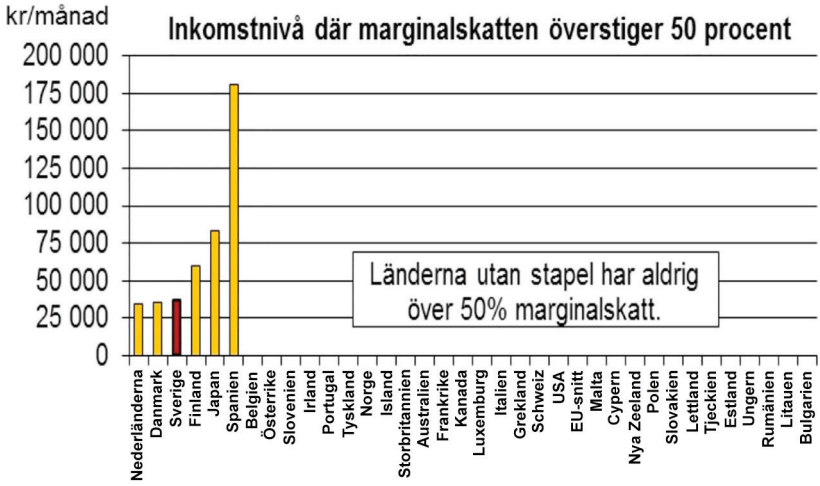

Källa: KPMG, 2014.

7 REFORMFÖRSLAG PÅ MARGINALSKATTEOMRÅDET UNDER SENARE TID

Budgetpropositionen för 2015 innehöll förslag om höjd marginalskatt.[10] Förslagets tekniska konstruktion gick via jobbskatteavdraget och innebar en höjning av den högsta marginalskatten med tre procentenheter, från 57 till 60 procent för månadsinkomster mellan ca 50 000 och 123 000 kr.[11] För inkomster över 123 000 kr skulle marginalskatten vara oförändrad. Om förslaget blivit verklighet skulle skatteskalan således ha fått regressiv utformning, dvs. högre inkomster skulle på marginalen ha beskattats lägre.

Förslaget hade stora likheter med vad regeringspartierna samt Vänsterpartiet föreslagit i tidigare riksdagsmotioner.[12] Dessa förslag analyserades noggrant av professor Lennart Flood och ek.dr Peter Ericson på Svenskt Näringslivs uppdrag.[13] Rapporten undersökte de tre partiernas förslag med avseende på bl.a. effekter för sysselsättning och skatteintäkter.

10 Förslaget föll i riksdagen, se riksdagsskrivelse 2014/15:29.

11 Enligt förslaget skulle jobbskatteavdraget minska för personer som arbetar och tjänar mer. Inom intervallet skulle ökad inkomst med 100 kr innebära höjd marginalskatt genom minskat jobbskatteavdrag med 3 kr.

12 Motionerna 2013/14:Fi308, 2013/14:Fi319 och 2013/14:Fi254.

13 Flood och Ericson (2014) ”Höjda eller sänkta marginalskatter för mer resurser till skolan?”.

Konsekvensanalysen av regeringspartiernas förslag byggde på en konservativ uppskattning av beteendeanpassningen där bara förändring i arbetsutbudet beaktades. Analysen visade att dessa förslag endast ger en liten eller ingen ökning alls av skatteintäkten. Högre marginalskatt ökar progressiviteten, vilket minskar arbetsutbudet. För i synnerhet Vänsterpartiets förslag var minskningen kraftig; sysselsättningen sjönk motsvarande drygt 30 000 heltidsjobb. Det medförde enligt analysen lägre arbetsinkomster och reducerade skatteintäkter. Även skatteintäkterna från arbetsgivaravgifter och moms minskade.

Det är alltså stor skillnad mellan en utförligare konsekvensanalys likt den i nämnda rapport och en rent statisk kalkyl, som bortser från att skattehöjningar minskar skattebasen. Endast en liten del av skatteintäkterna visar sig återstå då hänsyn tas till att skattehöjningen orsakar ett minskat arbetsutbud. Analysen visade att av Miljöpartiets skattehöjning realiserades bara ca 14 procent, av Vänsterpartiets 34 procent och av Socialdemokraternas i princip ingenting av de tilltänkta skatteintäkterna.

Sammanfattningsvis har de högsta marginalskatterna liten eller ingen alls statsfinansiell relevans. Alltför höga marginalskatter kan t.o.m. riskera att ha så negativ inverkan på skattebaserna att de totala skatteinkomsterna minskar och utrymmet därmed krymper för utgiftsreformer som skulle kunna stödja svaga grupper i samhället.

Forskningen på området uppvisar som nämnts bred enighet vad gäller effekter av höga marginalskatter. En av Danmarks mest meriterade forskare, professor Peter Birch Sørensen, analyserade Sveriges skatter och pekade ut den högsta marginalskatten som den mest skadliga delen i hela skattesystemet.[14] Hans bedömning är att slopad värnskatt (de högsta fem procenten marginalskatt) skulle få så positiv effekt för skattebaserna att de totala skatteinkomsterna skulle kunna öka. Professor Bertil Holmlund och ek.dr Martin Söderström vid Uppsala universitet har presenterat forskning som pekar på motsvarande slutsatser.[15] Den senaste Långtidsutredningen lyfte också fram marginalskatten som ett av skattesystemets allvarligaste problem och rekommendationer med liknande innebörd har utfärdats av bl.a. OECD och Finanspolitiska rådet.[16]

14 Birch Sørensen (2010) ”Swedish Tax Policy: Recent Trends and Future Challenges” ESO 2010:4.

15 Holmlund och Söderström (2008) ”Estimating dynamic income responses to tax reforms: Swedish evidence” IFAU 2008:28.

16 Långtidsutredningen SOU 2011:11, ”Sweden Survey” OECD (2011), Finanspolitiska rådets rapport (2008).

8 MARGINALSKATT OCH INKOMSTFÖRDELNING

I dag är det ungefär var tredje heltidsarbetande person i Sverige som har *hög* marginalskatt, enligt definitionen ovan (skattesats över 50 procent, dvs. ”mindre än hälften kvar”). Som framgår i figur 6 nedan varierar andelen över tid och beror på politiska beslut om justeringar av brytpunkten (inkomstnivån över vilken marginalskatten stiger) men också utvecklingen på arbetsmarknaden vad gäller bl.a. konjunktursvängningar, branschskiften och specialiseringsgrad för olika yrken.[17]

Figur 6 och 7. Andelar skattebetalare, utveckling över tid och med olika baser

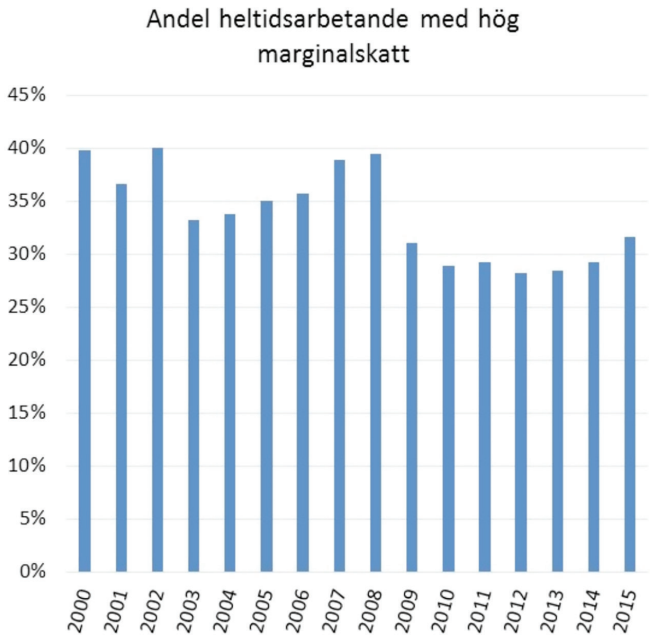

17 Statistikuppgifter i detta och följande avsnitt är hämtade från SCB:s analysverktyg FASIT, som innehåller detaljerade taxeringsuppgifter för ett urval av svenska folket.

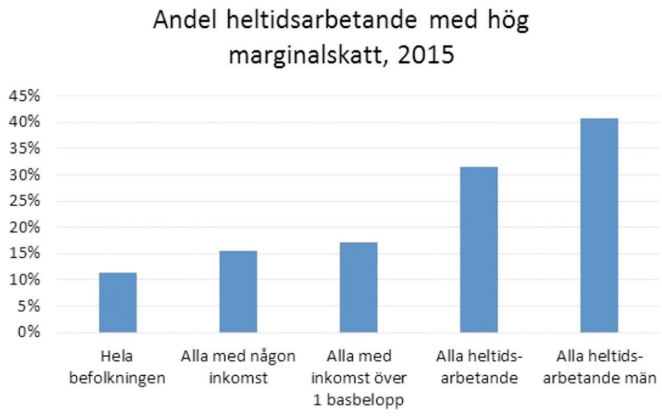

Källa: SCB och egna beräkningar.

Andelen personer med hög marginalskatt kan mätas olika beroende på vilka som undersöks, vilket framgår i figur 7 ovan. Ju bredare definition av den grupp personer som undersöks, desto lägre blir andelen som har hög marginalskatt. Om man exempelvis undersöker hela befolkningen, dvs. även nyfödda och åldringar, minskar andelen. Även när man undersöker samtliga med beskattningsbar inkomst, dvs. inkluderar t.ex. sommararbetande ungdomar m.fl., blir andelen personer med hög marginalskatt relativt liten i jämförelse med en undersökning som avser personer med arbete av viss omfattning, t.ex. heltid.

Höga marginalskatter drabbar olika yrkesgrupper i varierande omfattning. Tabell 1 nedan visar på några olika exempel. För yrken som läkare, civilingenjör, pilot m.fl. är en stor majoritet av de heltidsarbetande föremål för hög marginalskatt. Närmare hälften av alla poliser har hög marginalskatt. Nästan två av tre präster har hög marginalskatt och drygt var tredje barnmorska omfattas av hög marginalskatt, i meningen att skattebetalaren på marginalen får behålla mindre än hälften efter inkomstskatt, dvs. då skatten överstiger 50 procent.

Tabell 1. Andelar skattebetalare för olika yrkesgrupper

Yrkeskategori, År 2015.	Andel heltidsarbetande med hög marginalskatt
Militärer	47 %
Chefer för mindre företag och enheter	59 %
Fysiker, kemister m.fl.	68 %
Matematiker och statistiker	66 %
Dataspecialister	69 %
Civilingenjörer, arkitekter m.fl.	72 %
Specialister inom biologi, jord- och skogsbruk m.m.	44 %
Hälso- och sjukvårdsspecialister	79 %
Barnmorskor sjuksköterskor med särskild kompetens	37 %
Universitets- och högskolelärare	52 %
Företagsekonomer, marknadsförare och personaltjänstemän	63 %
Jurister	63 %
Samhälls- och språkvetare	45 %
Journalister, konstnärer, skådespelare m.fl.	39 %
Präster	59 %
Administratörer i offentlig förvaltning	53 %
Ingenjörer och tekniker	56 %
Datatekniker och dataoperatörer	42 %
Fotografer, ljud- och bildtekniker m.fl.	22 %
Piloter, fartygsbefäl m.fl.	83 %
Säkerhets- och kvalitetsinspektörer	47 %
Lantmästare, skogsmästare m.fl.	43 %
Poliser	43 %
Gruv- och bergarbetare, stenhuggare	62 %
Elmontörer, tele- och elektronikreparatörer m.fl.	36 %
Malmförädlingsoperatörer, brunnsborrare m.fl.	49 %
Processoperatörer, trä- och pappersindustri	46 %
Processoperatörer, kemisk basindustri	48 %
Driftmaskinister m.fl.	30 %
Däckspersonal	49 %

Källa: SCB och egna beräkningar.

Definitionsmässigt betalas de höga marginalskatterna av höginkomsttagare. För att undersöka hur mycket olika grupper betalar i skatt i bredare bemärkelse kan alla hushåll sorteras efter inkomststorlek och grupperas. Med en sådan indelning i deciler (tiondelar) omfattar decil 1 tiondelen med lägst inkomst, decil 2 omfattar den näst lägsta tiondelen med avseende på inkomst osv. upp till decil 10 med den tiondel av hushållen som har de högsta inkomsterna. Figur 8 nedan till vänster visar hur många miljarder kr skatt som de olika grupperna betalar i skatt, när man räknar in hela inkomstskatten, fastighetsavgiften, kapitalskatten och vissa övriga mindre skatter (såsom egenavgifter för enskilda näringsidkare m.m.). Hela inkomstskatten avser kommunalskatten och den statliga skatten med beaktande av avdrag, reduktioner m.m.

Figur 8 och 9. Fördelningsanalyser med dagens regelverk

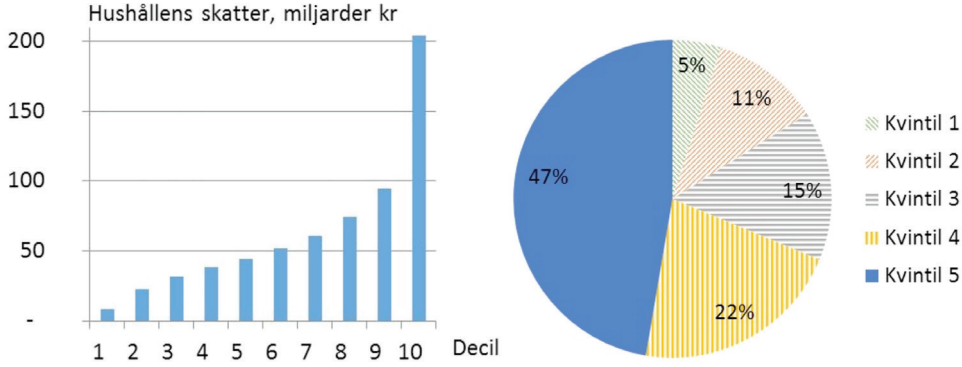

Källa: SCB och egna beräkningar.

En illustration av de olika gruppernas bidrag till hushållens totala skatter framgår också av figur 9 ovan till höger, där decilerna lagts samman parvis och bildat fem kvintiler (femtedelar). Diagrammet visar att kvintil 1, dvs. den femtedel av hushållen som har lägst inkomst, betalar en tjugondel (fem procent) av de totala skatterna. Kvintil 5, dvs. hushållen som har högst inkomster, står för nästan hälften av skatterna. Lägger man samman de två lägsta kvintilerna svarar de för mindre än en femtedel av skatterna, medan de två högsta femtedelarna står för mer än två tredjedelar av de totala skatterna i denna analys.

Den statliga inkomstskatten uppgår till ca 45 miljarder kr (knappt tre procent av alla offentliga inkomster, varav värnskatten utgör ca 5 miljarder kr, dvs. ca tre promille) och har därmed inte någon avgörande betydelse för de offentliga finanserna. Inte heller ur ett fördelningsanalytiskt perspektiv där man tar fasta på vilka grupper som betalar mest skatter kan den statliga skatten anses vara av avgörande betydelse för de totala skatterna.

Figur 10 och 11. Fördelningsanalyser exklusive statlig skatt

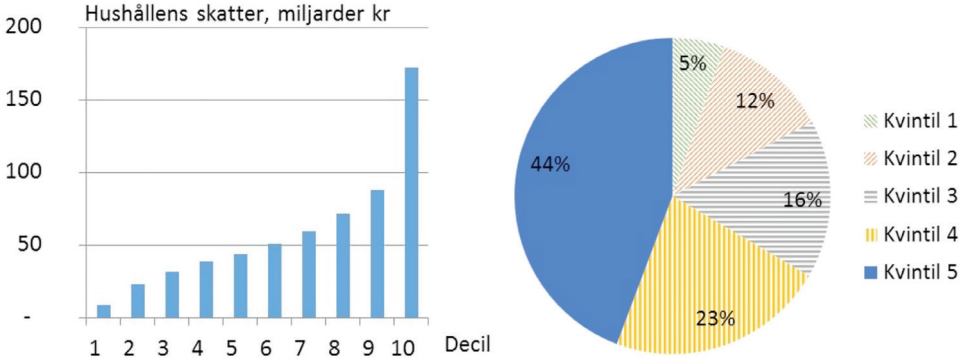

Källa: SCB och egna beräkningar.

Figurerna 10 och 11 ovan visar hur skattebördan skulle fördela sig om man exkluderar den statliga skatten. Den enda skillnaden mot figurerna 8 och 9 är alltså att den statliga skatten inte ingår i figurerna 10 och 11. Det ska framhållas att analysen här för illustrationens skull är statisk och således inte tar hänsyn till de (betydande) effekter på beteenden som förändrad beskattning kan få och som diskuterats i tidigare avsnitt.

9 FÖRDJUPAD ANALYS AV SKATTERNAS FÖRDELNING MELLAN INKOMSTGRUPPER

En fördjupad analys av hur mycket olika grupper betalar i skatt kan koncentreras till heltidsarbetande. Basen för en sådan analys blir alltså mindre än vad som utgjorde underlag för redovisningen i avsnittet ovan. Samtidigt blir de personer som ingår i analysen mer direkt jämförbara. För att öka detaljeringsgraden kan indelningen ske i mer finfördelade grupper, totalt 20 stycken, och dessutom göras på individnivå. Resultatet framgår i figur 12 nedan.

Personerna i den tjugondel av alla heltidsarbetande som har högst inkomst har i genomsnitt drygt 100 000 kr per månad i bruttoinkomst, medan personerna i tjugondelen med lägst inkomst har en motsvarande inkomst på ca 17 000 kr per månad. Samtidigt betalar den tjugondel som har högst inkomst i genomsnitt ca 42 000 kr i skatt per månad, medan personerna i tjugondelen med lägst inkomst betalar ca 3 600 kr i skatt per månad.

Till analysen kan man lägga inkomster från bidrag och transfereringar, som ofta tas emot på hushållsnivå. Det ger ett mått på disponibel inkomst, där även vissa hushållsutgifter, t.ex. för boende, normalt beaktas. Resultatet framgår i figur 13 nedan. Måttet på disponibel inkomst följer de gängse definitioner som SCB och Finansdepartementet använder. Övergången från individbaserade uppgifter gör att uppgifterna inte i alla avseenden är direkt jämförbara. Relationen mellan grupper med hög respektive låg inkomst kan ändå vara intressant att analysera närmare. Den hushållsgrupp som har de högsta disponibla inkomsterna har ca 50 000 kr per månad att röra sig med, medan motsvarande belopp för gruppen med lägsta inkomster är nästan 20 000 kr per månad.

Figur 12 och 13. Fördjupade fördelningsanalyser

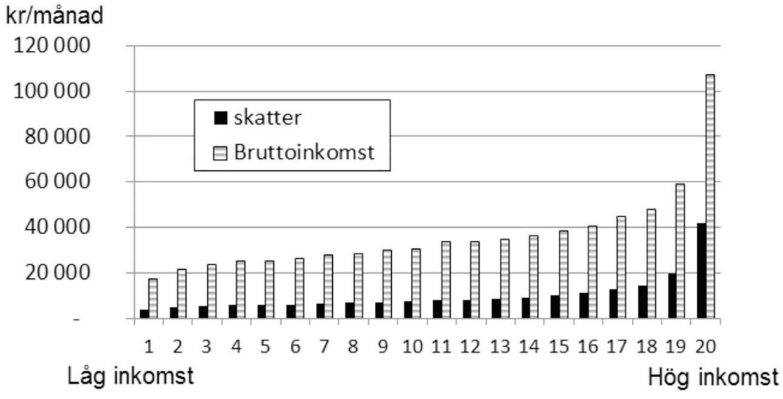

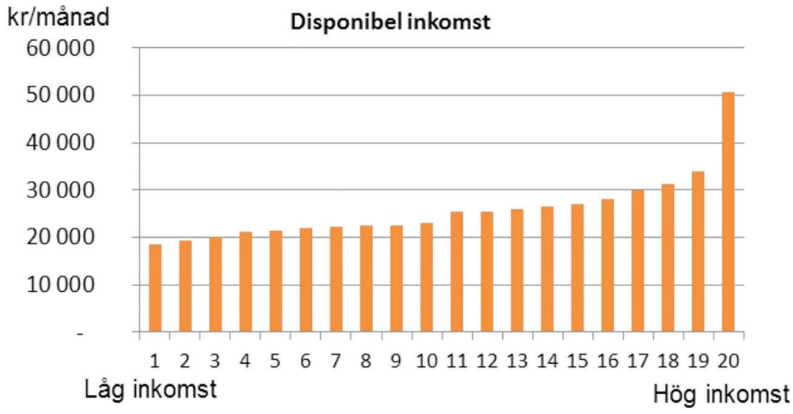

Källa: SCB och egna beräkningar.

Jämförelserna mellan olika personer och hushållsgrupper visar att de personer som tjänar mest betalar drygt tio gånger mer i skatt än de som tjänar minst. Vidare framgår att dessa skatter tas ut på en bruttoinkomst som är ca sex gånger högre än för dem som tjänar minst. Slutligen kan utläsas att den disponibla inkomsten (efter skatter m.m.) för de hushåll som har de högsta inkomsterna blir knappt tre gånger högre jämfört med de hushåll som har de lägsta inkomsterna.

Skatte- och transfereringssystemen medverkar alltså till betydande omfördelningar mellan olika inkomstgrupper. Samtidigt ska noteras att detta avser situationen under ett givet inkomstår. Analyser över livscykeln har visat att skatte- och transfereringssystemens omfördelande inverkan framför allt sker mellan olika perioder i en och samma persons liv.[18]

Inkomstfördelningen påverkas av flera faktorer. Skatter visar sig vara mindre effektiva för att åstadkomma omfördelning än transfereringar och välfärdstjänster.[19] I den mån skatterna omfördelar har progressiviteten en viss roll. Som framgår av tabell 2 nedan är inkomstfördelningen i Sverige jämn ur internationellt perspektiv.[20] Ginikoefficienten mäter inkomstfördelningen för disponibel inkomst, dvs. när hänsyn tas till skatter och transfereringar. Måttet antar värdet 1 när fördelningen är maximalt

18 Långtidsutredningen (2003) visade att 82 procent av en genomsnittlig persons skatter återgår till hen själv sett över livscykeln.

19 Se t.ex. ”Dags för enkla skatter” SNS (2013).

20 OECD (2011) ”Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising”.

ojämn, dvs. då en person har alla inkomster och värdet 0 då fördelningen är maximalt jämn, dvs. då alla personer har exakt lika stor inkomst.

Tabell 2. Gini-koefficienten i slutet av 2000-talet för OECD-länderna

		Gini-koefficient
1	Slovenien	0,236
	Sverige, värnskatt till 100 %	**0,247**
2	Danmark	0,248
3	Norge	0,25
4	Tjeckien	0,256
5	Slovakien	0,257
	Sverige, dubbel värnskatt	**0,258**
6	Belgien	0,259
7	**Sverige, värnskatt (nuläge)**	**0,259**
8	Finland	0,259
9	Österrike	0,26078
	Sverige, utan värnskatt	**0,26083**
10	Ungern	0,272
11	Luxemburg	0,288
12	Frankrike	0,293
13	Irland	0,293
14	Nederländerna	0,294
15	Tyskland	0,295
16	Island	0,301
17	Schweiz	0,303
18	Polen	0,305
19	Grekland	0,307
20	Sydkorea	0,315
21	Estland	0,315
22	Spanien	0,317
23	Kanada	0,324
24	Japan	0,329
25	Nya Zeeland	0,33

tabellen fortsätter

Tabell 2, fortsättning		Gini-koefficient
26	Australien	0,336
27	Italien	0,337
28	Storbritannien	0,345
29	Portugal	0,353
30	Israel	0,371
31	USA	0,378
32	Turkiet	0,409
33	Mexiko	0,476
34	Chile	0,494

Källa: OECD och egna beräkningar.

Värnskattens betydelse visar sig vara begränsad. Vid en fördubbling av denna skatt (dvs. ökning av marginalskatten från 57 till 62 procent) skulle Sveriges position ändras mycket marginellt. Även vid det extrema fallet att skatten höjdes till 100 procent förändras positionen förhållandevis lite. Detta gäller även för inkomstfördelningen vid slopad värnskatt. Sammantaget har alltså de högsta marginalskatterna liten fördelningspolitisk betydelse.

10 AVSLUTNING

De skatteintäkter som genereras av den statliga skatten motsvarar mindre än tre procent av de totala skatteintäkterna och har således förhållandevis begränsad betydelse för de offentliga finanserna. Slutsatserna från den forskning som undersöker marginalskatternas betydelse för arbetsutbud visar tämligen entydigt att i synnerhet när marginalskatten är hög påverkas drivkrafterna till arbete negativt; det blir mindre lönsamt och därigenom utförs mindre arbete. Detta har också en inte obetydlig påverkan på offentligfinansiella kalkyler över skattereformer för högre inkomstskikt. Samtidigt är höginkomsttagarna en viktig och strategisk skattebas av andra skäl. De betalar mest skatt per person och innefattar många nyckelpersoner, som kan bidra till att skapa förutsättningar för många andra att få jobb. Gruppen är många gånger utsatt för internationell konkurrens, och bör även av det skälet värnas som skattebas. Reformförslag som förekommit på senare tid att ytterligare höja marginalskatten verkar

dock i motsatt riktning. De fakta och forskningsresultat som presenterats i denna artikel visar att sådana åtgärder reducerar möjligheterna öka sysselsättningen och minska arbetslösheten i den svenska ekonomin.

Johan Fall är verksam vid Svenskt Näringsliv och Peter Ericson driver konsultföretaget Empirica AB.